

ТИЖНЕВИК - REVUE NÉDÉPENDANTE : TRIDENT

ORGANE DE LA LUTTE POUR L'INDÉPENDANCE DE L'UKRAINE

FONDÉ LE 15 OCTOBRE 1925 PAR SIMON PETLURA

Число 19 (669) Рік вид. XV. 14 травня 1939 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Паризь, неділя, 14 травня 1939 року

Великі політичні події останнього часу, часу не війни й не миру, часу такого трівсжного й непевного, подій, які принесли з собою такі глибокі зміни в Середній Європі і дальший розвиток яких і його напрямок ще неясні, захопили всю увагу нашого громадянства, що так гостро й боляче їх переживало.

Ті зміни і справи, все так чи інакше пов'язані з українською проблемою, цілком природно заповнюють сторінки нашої преси, одбиваючи на собі зусилля державної патріотично настроєних елементів нашої суспільності підбити підсумки недавненому, вивести з нього науку на майбутнє.

Та дивним дивом в затінку зостається одна сторона тих змін, що вже одбулися, а саме вплив їх на становище української культури, на дальнє функціонування тих органів її, які займали визначне місце в нашему житті і на долі яких останні події не можуть не позначитися.

Адже в Празі і більших околицях її утворився визначний центр українського культурного життя з цілою низкою наукових товариств, шкіл та таке інше. І сьогодня захищено саму базу їх, під загрозу поставлено дальнє їх існування.

З тим більшим задоволенням містимо ми в цьому числі заклик Українського Технично-Господарського Інституту в Подебрадах, який, стверджує непохитну волю далі вести ту таку потрібну й таку корисну роботу, яку він провадив досі.

Такі наші установи, як оце вищезгаданий УТГІ, як Музей Визвольної Боротьби України, з давнього часу за основу свого життя й роботи мають громадську самодіяльність, будують її на економичних силах українського народу на рідних землях і на чужині. І це дозволяє надіятись, що вони легше зможуть відержати і цю нову спробу.

Ta інша річ — становище Українського Університета в Празі, який міг існувати лише за допомогою з державних коштів Чехословаччини. Нема чого тут виясняти його місце в нашему житті, коли повсюди українська нація опинилася в чужих порядках і ніде немає загально-національної нашої вищої школи. Його вага у нашему культурному бюджеті ясна кожному, і страшно собі уявити, яким тяжким ударом була б для нашої науки, для нашої культури взагалі втрата цієї, такої визначної позиції.

Питання про дальнє існування Українського Університета в Празі, єдиного в світі, — це питання загально-національне.

Ш Е В Ч Е Н К О В Ц И Ф Р А Х *)

Всі ми гаразд знаємо, яке величезне значіння мали й мають у нас Шевченкові твори, як велико причинилися вони до збудження й формування української національної самосвідомості. На цю тему написано безліч статей і розвідок. Але хотілося б якось наглядніше узвіти собі цей вплив Шевченкового генія на душу українського народу, так би мовити, намацати його. І як-же інакше це зробити, як не при помочі цифр? Підрахуймо, кільки надруковано Шевченкових творів і це дасть нам сяє-таке поняття про обсяг впливу його вогненого слова.

Справа, здається, зовсім не тяжка. Але це так тільки здається, бо-ж досі у нас не було докладного реєстру видань Шевченкових творів, а ще менше зібрано відомостей про їх наклади. Тимто і спроби такого підрахунку не могли бути докладні. В 1924 р. зробив спробу підрахувати кількість видань Шевченкового «Кобзаря» М. Яшек у статті «Від «Кобзарика» до великого «Кобзаря» (в харківськім журналі «Знання», 1924, ч. 10-11); згодом зацікавився цією справою д-р Л. Луців і подав свої підрахунки у статті «Про видання Шевченкового «Кобзаря» в чч. 34 і 35 «Нового Часу» 1926 р. Цифри у них майже однакові. Яшек за час від 1840 р. до 1920 р.

*) Подана нижче стаття ввійшла, з деякими відмінами, до XVI т. творів Т. Шевченка — видання Укр. Наук. Інституту у Варшаві, що має з'явитися друком цими днями. Складаємо за неї нашему відомому критико-бібліографові щиру подяку.

начислив 83 видань повного «Кобзаря» та 30 малих «Кобзариків». Д-р Луцеву ці обчислення полилися невідомі й він начислив у рр. 1840-1925 тільки 73 повних «Кобзарів» та 25 неповних, разом 98, але вважав, що ці числа за низькі і їх треба піднести, і, підносячи, самотужки дійшов до Ящекових цифр, приймаючи загальне число «Кобзарів» — 80, а малих «Кобзариків» — 30. Загальне число примірників д-р Луців обчислив на 800.000 і бідкався, що так мало український народ цікавиться творами свого генія. (Ящек не пробував вираховувати тиражу).

Приготовляючи для повного видання творів Шевченка, що його розпочав Український Науковий Інститут у Варшаві, бібліографію усіх видань творів великого українця, т-ж занявся справою їх поширення на всіх українських землях. Використавши всі можливі джерела, я зміг установити зовсім точні цифри тиражу для значної кількості видань, і тільки для менше, ніж четвертина їх, треба було самому викомбіновувати приблизні цифри накладу. Тут не місце докладно вияснювати, як я їх обчислив. Скажу тільки, що, рахуючись з часом і місцем, коли і де видання з'явилося та з видавництвом, що його випустило, і порівнюючи з відомими накладами інших тогочасних видань, я обрахував найнижчі можливі тиражі для цієї четвертини.

Всього я нарахував 476 видань Шевченкових творів від появі першого Кобзаря 1840 р. до кінця минулого року на всіх українських землях та за їх межами. З цього числа тільки 88 видань не перейшли через мої руки, але лише кілька з них вимагали б провірки, а решта не викликає ніяких сумнівів. Але можливо, яксь кількість видань лишилася мені невідома, із давніших, друкованих геть-геть перед війною, та із часу визвольної боротьби 1917-20 рр., коли видання з провінції майже не доходили до більших центрів і тому не попали до стол. бібліотек та й лишилися не занотовані бібліографами. Але приймаючи це на увагу, можемо вважати нашу цифру за близьку до справжньої: викинувши кілька сумнівних, а додавши кілька невідомих, дістанемо мабуть ту саму кількість — десь коло 480 видань. Тираж їх доходить, за моїми обрахунками, до п'ятох мілійонів примірників (4.923.440), отже далеко більше, ніж припускає д-р Л. Луців.

П'ять мілійонів примірників це вже поважна кількість, з якою не скром показається й на люди. А коли візьмемо під увагу ті умови, в яких доводилося й доводиться жити нашему народові, — його недержавність, економичну відсталість, неписьменність, страшні цензурні умови за царського режиму для українського слова, то цифра ця набере в наших очах ще більшої ваги.

Як же розподілялися у нас видання й тиражі? Само собою розуміється, що велика більшість їх припадала саме на Наддніпрянщину: 348 видань (73 відс.) із близько 4 і пів мілійоновим (4.467.370) тиражем приходилося на наддніпрянські видавництва. На Наддністриянщину припадає 81 видання (17 відс.) з чверть мілійоновим накладом (252.570), а на закордонні видавництва (10 відс.) з 200 тисячним тиражем (203.500). Загальна пересіч буде трохи більша, ніж 10.300 пр. на кожне видання (10.343), або річно близько 50.000 пр. (49.731).

Пересіч для самої Наддніпрянщини *) буде 12.837 пр., для Наддністриянщини 3.118, тоб-то чотири рази менша, а для закордону коло 4.330, тричі менша.

Коли приглянемося докладніше рухові окремих видань, побачимо, що після кількінадцятілітньої перерви, спричиненої арештуванням і засланням Шевченка, рух цей відразу сильно зростає в 60-х роках (20 видань, з того на Наддніпрянщині 16), щоб знову підупасті в 70-х роках (10 вид., на Наддніпрянщині 3!), очевидчаки під впливом указу 1876 р.;

*) До наддніпрянських залічую й видання, що виходили в колишній Росії або ССРР по-за українською територією, бо-ж усі вони розраховані були властиво на українського читача й розходилися майже виключно на Україні.

потім починає знову підноситися й аж до першого десятиліття ХХ віку тримається майже на одній височині що-до кількости видань: 80 рр. — 24 (16) *) вид.; 90 рр. — 31 (15) вид.; 900 рр. — 26 (18) вид.

90-ті роки, крім невеликої переваги в загальному числі видань (31, на Наддніпрянщині 15), виріжняються значнішим тиражем завдяки 50-тичним накладам двох видань («Наймички» 1892 і «Кобзаря» 1899). З ХХ-им століттям рух сильно пожвавлюється: в 1910-1919 рр. появилось вже 176 (146) видань; в 1920-1929 рр. — 107 (76); 1930 - 1938 — 75 (51). Наклади для цих десятиліть такі: 1.328.300 (1.183.800), 1.232.220 (1.094.520) і 1.709.570 (1.632.300).

Велике число видань і тиражу в 1-му десятилітті нашого століття викликане ювілейними роками 1911 і 1914 та національним піднесенням 1917-1918 рр.

Спеціяльно на Наддніпрянщині з'явилося тоді дуже багато окремих видань поодиноких творів із значними тиражами:

1911 р. 51 вид. — 301.000 прим.

1914 р. 25 вид. — 153.000 прим.

Як бачимо, цифри для 1914 р. на половину менші, ніж у році 1911. Але це зменшення пояснюється не насиченістю ринку завдяки збільшенню тиражам 1911 р., тільки урядовою нагінкою на українство, яка зачалася ще перед війною, а з початком її цілком припинила всяку укр.видавництва.

Ще виразніше побачимо цю залежність тиражів Шевченкових творів від політичного режиму в Росії, коли заміські десятиліття візьмемо періоди, зв'язані з тим чи іншим ставленням влади до українського друкованого слова взагалі, а Шевченкового зокрема. Помінувши 40-і роки, коли Шевченко тільки що виступив на письменницьку арену, й 50-ті, проведені на засланні, коли по його слову взагалі в цілій Росії «на всіх язиках все мовчало», візьмімо продукцію від 1860 р. до нашого часу. Тут переломовими датами будуть: 1) 1863 рік — перша по погромі 1847 р. нагінка на українське слово в Росії (обіжник Валуса, за яким опісля пішов указ 1876 р.); 2) 1905 рік — перша революція в Росії, що розкувала кайдани, в яких досі було закуте українське слово; 3) 1914 рік — коли з вибухом війни російська адміністрація знову майже цілком припинила українську літературу; 4) 1917 рік — друга революція й віднова української державності; 5) 1919 рік — збройна боротьба України з червоною й білими москалями (з півдідлами: а) 1919 — 20 військова боротьба українського уряду, б) 1921 — 24 доба селянських повстань проти совєтської влади; 6) 1925 рік — початок українізації і 7) 1931 рік — упадок українізаційного курсу й початок безоглядної протиукраїнської політики в ССРР.

Поклавши ці дати в основу періодизації, дістанемо таку таблицю, що яскраво характеризує доби упадку й піднесення, у поширенні Шевченкового слова:

Періоди	Рої	Кількість видань	Кількість примірн.	Пересіч на 1 рік видань	Пересіч на 1 рік примірн.
Vід 1840—1904 р.	65	65	471.750	1	7.257
I. 1860—1862	3	13	49.000	4½	16.333
II. 1863—1904	42	46	418.220	1.09	9.958
III. 1905—1914	10	93	620.300	9	62.030
IV. 1915—1916	2	1	10.000	½	5.000
V. 1917—1918	2	57	582.500	28½	291.250
VI. 1919—1924	6	21	155.000	3½	25.833
а) 1919—1920	2	13	106.000	6½	58.000
б) 1921—1924	4	8	49.000	2	12.250
VII. 1925—1930	6	74	1.443.520	12½	240.585
VIII. 1931—1938	8	37	1.188.300	4 5/6	148.537

*) Цифри в дужках тут і далі — це сама наддніпрянська продукція.

Тут навіть бачимо, як падають і підносяться тиражі Шевченкових творів у залежності від політичного режиму.

Після піднесення перших літ 60-их років — «доби ліберальних подувів» — наступає великий спад і числа видань і тиражів після Валуєвого обіжника 1863 р. А знову за сякої-такої волі українського друкованого слова від 1-ої революції до війни вони сильно зростають, щоб під ударами царської адміністрації за війни зійти майже на нівець.

Революція 1917 р. й віднова української державності відразу підносять тираж на небувалу досі височину. Для рр. 1917-1918 маємо вже такі цифри:

1917 р.: 29 вид. — 237.000 прим.
1918 р.: 27 вид. — 345.500 прим.

Разом 56 вид. — 582.500 прим.

себ-то пересічно 10.402 прим. на видання або коло 300.000 прим. річно (291.250). Цифри ці, як знаємо, мінімальні, бо саме на ці роки припадає величний відсоток видань із незнанім нам тиражем.

Від 1919 р. цифри видань і накладів падають, можна сказати, стрімкото, доходячи до кількох видань на рік із десятком тисяч тиражу. А в рр. 1922 і 1923 не вийшло на Наддніпрянщині ні одного видання. Загалом вийшло тут у 1919—1924 рр. — часі збройної боротьби з російською навалою та селянських повстань — 21 вид. в 155.000 пр., себ-то пересічно по 25.833 прим. на рік.

Від 1925 до 1931 р. рух знову жвавішає: зростає кількість видань, а ще більше їх тираж. У порівнянні з р. р. 1917-18 тепер появляється менше дрібних видань, а більше Кобзарів та загалом збірників видань із величними накладами. Загалом у 1925-1930 р. р.р. вийшло 74 видання в 1.443.520 прим., пересічно по 240.586 прим. річно. Висота й число накладів починають зростати, досягаючи в 1930-му році рекордової цифри 444.000 примірників на рік, та все-ж річна пересіч у цьому періоді, як бачимо, значно нижча, ніж у добі української державності. Цей зрост стоять у зв'язку з то-дішим «українізаційним» курсом на совітській Україні. Упадок цього курсу відбився й на Шевченковських видавництвах; число їх сильно падає, тає саме й тиражі меншає, доходячи часом до кількох тисяч прим. і тільки великі наклади кількох Кобзарів дають у сумі поважні цифри й для цього періоду та цим сильно підносять пересіч. Отож в 1931—1938 р.р. вийшло всього 38 вид. у 1.188.300 пр., тоб-то яких 150.000 пр. річно (148.537) у пересічі.

На Наддністрянщині з ХХ ст. теж значно збільшилося видавництво Шевченкових творів, але не в такому швидкому темпі, як на Наддніпрянщині. В роках 1910-14 маємо тут 14 видань із 58.500 пр. накладу, в пересічі майже 4.180 пр. на видання, проти 8 видань із попереднього десятиліття з накладом 30.000 прим. (3.750 пр. на видання). Ювілейний 1911 рік тут промінув майже без відгуку, тільки 1914-й рік приніс значніший дорібок (9 вид. із 33.000 пр.), а зате в роках 1915-19 через війну не появилось жадне видання.

Цифри другого десятиліття (1920-29 р. р.) тут майже ті самі: 12 видань із 54.200 пр. накладу з пересічно 4.516 пр. на видання. В р. р. 1924, 1927 і 1928 тут знову нічого не вийшло.

30-ті роки дають ніби кращий вислід: 24 видання з накладом 77.270 пр., та пересічний наклад видання тепер далеко менший — 3.220 пр. Але цей зрост завдячуємо Шевченковським виданням Українського Наукового

Інституту (досі 12 томів повного видання з 41.620 пр.), а не зусиллям місцевого громадянства.

Переходячи до видань, які з'явилися за кордоном, треба заздалегідь зазначити, що сливі всі вони, почавши з ляйпцизького видання 1859 р., з винятком тільки американсько-українських, розраховані були так чи інакше на потреби Наддніпрянщини, як от прагнене видання 1876 р., 1-й том якого сливі ввесь пішов на В. Україну, далі женевські видання Драгоманова, видання «Союза Визволення України», призначенні для полонених українців-вояків російської армії, а зрешті повоєнні видання Я. Оренштайна («Укр. Накладня»), В. Королева («Всесвіт»), «Українського Слова», Е. Вирового («Укр. видавництво у Катеринославі»), що були розраховані передовсім на наддніпрянський ринок. 26 повоєнних закордонних видань 1919-22 р. р. разом дають 124.500 пр., себ-то 4.788 пр. перевісно на видання. Та події йшли іншим шляхом і ці видання майже не дісталися на Наддніпрянщину, а пізніше став недоступний для багатьох із них і наддністрянський ринок, залишився сам закордонний, головно американський. Не дивно, що вже від 1923 р. не з'явлюється за кордоном жодне видання Шевченкових творів.

Загалом за кордоном за 64 роки, від 1859 до 1924 р., вийшло 47 видань із тиражем приблизно 203.500 пр., — коло 4.330 пр. у пересічі на одне видання.

З огляду на переломове значіння 1917-го року в житті всієї української нації загалом, що сильно зазначилося також на Шевченківських видавництвах, погляньмо, як виглядають вони перед і після цієї дати. Навіч показує це відношення подана нижче порівняльна табличка:

Періоди	Над-дніпрянщина		Над-дністрянщина		Закордон		Разом	
	Видань	Примірників	Видань	Примірників	Видань	Примірників	Видань	Примірників
До революції	159	1.102.050	45	121.100	17	56.000	221	1.279.150
По революції	189	3.365.320	36	131.470	30	147.500	255	3.644.290
Разом	348	4.467.370	81	252.570	47	203.500	476	4.923.440

З цього зіставлення бачимо, що за останнє двадцятьліття наклад Шевченкових творів на Наддніпрянщині зрос у троє проти попереднього кількісно-літнього періоду. Це саме треба сказати їй про закордонні видання. Натомість Наддністрянщина не може похвалитися такими результатами: хоч і тут тираж трохи збільшився, проте число видань зсталося позаду проти попереднього періоду.

Розподіл видань за місцевостями

Цікаво, як розподілялися видання за окремими місцевостями. Відповідь на це дає нам отся таблиця :

	Місцевості	Видання	Наклади
1	Баришпіль	1	5.000
2	Берлін	1	3.000
3	Венцир	7	25.000
4	Віденсь	4	21.500
5	Вільна	3	6.000
6	Вінниця	1	5.000
7	Вінніпег	1	5.000
8	Вовчча на Харківщині	2	20.000
9	Женева	5	6.500
10	Жовква	2	17.000
11	Зальцведель	1	500
12	Кам'янець	1	1.000
13	Катеринодар	8	40.000
14	Катеринослав (Дніпропетровське)	7	75.000
15	Київ	115	1.521.000
16	Коломия	6	14.700
17	Крем'янець	1	4.000
18	Кременчук	2	10.000
19	Лубні	5	9.000
20	Львів	62	198.320
21	Ляйпциг	14	76.000
22	Мелітополь	2	1.000
23	Москва (і Сергієв)	9	197.600
24	Н'ю Йорк	1	5.000
25	Одеса	17	317.800
26	Петербург (Ленінград)	84	497.350
27	Полтава	7	80.000
28	Прага	18	60.000
29	Рогатин	1	3.000
30	Станиславів	3	9.000
31	Ужгород	2	2.000
32	Умань	1	5.000
33	Фрайштадт	1	1.000
34	Харків	72	1.531.020
35	Херсон	5	120.000
36	Черкаси	2	15.000
37	Чернівці	4	4.550
38	Чернігів	3	10.600
Разом		476	4.923.440

З цієї таблиці бачимо, що Шевченкові твори виходили в 38 (чи то 39) місцевостях, із того в 13 (14) містах по-за українською етнографичною територією. На перше місце вибивається Харків із своїм 1½-мілійоновим тиражем, трохи переганяючи числом примірників Київ, але уступаючи йому що-до кількості видань. Своє передове місце завдачує Харків тому, що, заволодівши Україною, більшевики зробили його столицею краю, в якій здебільшого розвивали свою діяльність і видавництва, передовсім Державне Видавництво України.

Перед революцією Харків не грав в українському видавничому русі такої визначеної ролі: до 1917 року вийшло там усього 3 видання Шевченкових творів у кількості 63.000, а від 1917 р. 69 видань із накладом 1.468.020 пр. (разом 72 вид., 1.531.020 пр.).

На другому місці стоїть Київ із своїми 115 виданнями й теж 1½-мілійоновим тиражем (1.521.000 пр.). Він і перед 1917 р. займав передове місце, уступаючи тільки Петербургові: 57 видань із 362.000 пр. (по революції 58 вид., але вже з 1.159.000 пр.).

Третє місце посідає Петербург, чи то пак Лінінград, із майже 1½-мілійоновим тиражем. Перед революцією займав він перше місце, вищереджуючи павіт, як уже згадано, Київ (81 вид. із 473.350 пр. до 1917 р. й 3 вид. в 24.800 пр. після). Пояснюються це тим, що за царського часу в Петербурзі були легкі цензурні умови для української книжки, ніж на Україні. Зарах за Петербургом йде Одеса з своїм по-нарад 300-тисячним тиражем (7 вид. і 75.000 пр. перед революцією та 10 вид. і 242.000 пр. після). За нею йдуть Львів і Москва з майже однаковими, мало що не 200.000 накладами, ріжнячися тільки сильно числом видань: у Львові було перед 1917 р. 39 вид. з 111.100 пр., а після 23 вид. з 87.220 пр., а в Москві 4 вид. і 92.600 пр. та 5 вид. і 105.000 пр., з того одно друковане в Сергієві в числі 45.000 пр. Далі йдуть Харків (120.000 пр.), Полтава (80.000 пр.), Ляйпциг (76.000 пр.), Катеринослав чи то Дніпропетровське (7 вид. 75.000 пр.; з того до революції тільки 1 вид. в 10.000 пр.), Прага (60.000 пр., до 1917 р. 6 вид.—25.000 пр., після 7 вид.—35.000 пр.), Катеринослав (40.000 пр.). Решта місцевостей мають дрібніші числа. Варто зазначити, що з 25 українських місцевостей аж 16 почали друкувати Шевченка вже по революції, з того 11 на Наддніпрянщині, а 5 по-за нею.

Збірні видання Шевченкових поезій

З окремих творів пайбільше видань мав, розуміється, «Кобзар» — 112 із по-нарад 1½-мілійоновим тиражем (1.600.450). Тут пораховані всі видання з цією назвою, крім двох томів видання НТШ 1895 та 1898 р. р., що містять виключно прозу й згадані в іншій рубриці. До цієї цифри слід додати ще 21 всезбірку Шевченкових поезій, виданих під іншими наголовками, з накладом 307.130 пр., — тоді матимемо 133 видання з близько 2 міл. накладом (1.907.580) пр.

Дрібних збірочок, призначених для дітей або молоді загалом, із назвами «Кобзар», але головно «Малий Кобзар», «Кобзар-и-к» то-що, було 35 із понад 1/4 міл. накладом (261.000) та майже стільки-ж таких самих збірочок ріжної іншої назви, призначених для народу, — 37 із мало не 300.000-им накладом (299.850).

Як додамо ще до цього 5 збірочок поем із накладом 16.200 пр., то разом усіх збірок поетичних творів Шевченка буде 210 із накладом близько 2½ мілійона пр. (2.484.630).

Пересічний наклад більших збірок («Кобзарів» та інших) 14.343 пр.; найменший — 500 пр.; найбільший 160.000 пр. (Харків, 1930). Переезжають отсі наклади: 5.000 пр. (23 видань) і 10.000 пр. (25). Більшість видань 95 (84+11) *) появилася на Наддніпрянщині, там теж були й більші тиражі: 1.744.850 (1.484.850 + 260.000). Для наддністрянських, властиво галицьких видань — було їх 24 (14+10) з накладом 91.730 пр. (44.600 + 47.130) — максимум накладу 10.000 пр.

Пересіч для Наддніпрянщини 16.723 пр., для Наддністрянщини 3.822 пр., для 14 закордонних видань з тиражем 71.000 — 5.071 пр. на видання.

Найбільше видань вийшло у Київі — 37 (33+4) з тиражем 812.000 пр. (737.000 + 75.000), на другому місці стоїть Петербург із 32 (31+1) вид. — наклад 202.350 (192.350 + 10.000), далі йде Львів із 23 (13+10) вид. — 88.730 пр. (41.600 + 47.130), але що-до тиражу на 2-му місці треба поставити Харків, що його 10 (7+3) видань числять 428.500 пр. накладу (353.500 + 75.000), а на четвертому — Москву-Сергієв (2 вид. 90.000 пр.) — перед Львовом.

«Малих Кобзарів» теж було більше число видань і накладів на Наддніпрянщині (21 вид., 185.000 пр.) — ніж на Наддністрянщині (14 вид., 176.000 пр.).

В. Дорошенко

(Далі буде)

З МІЖНАРОДНОГО ЖИТТЯ

— Минулий квітень.

Одна з німецьких газет, а саме «Der Neue Tag», пакреслюючи настрої у західніх великих державах за минулий місяць, сказала, що там цілій той час жили в страху перед свою власною відвагою. Характеристика, явна річ, посмішина, але де-що правди в ній єсть. Бо-ж треба таки визнати, що цілій місяць квітня, а вlastivo вже зачинаючи з 29 березня, як на те вказав сам Чемберлен у своїй промові, — політична опінія тих держав творилася під знаком воєнної психози. Війни чекали кожної хвили, з дня на день, обчислювали шанси, вишукували союзників, визначали навіть фронті й ті пункти, в яких збройний конфлікт мав би розпочатись. Говорилося, що фронти отійтимуть — на Заході од Північного моря через Бремер та Сіцілію до Лівії, а звідти — в один бік до Іспанії та Гібралтару, а в другий — до Єгипту й Суецу; на Сході — ніби від Балтики до Чорного й Егейського моря. А зачатися все те мало чи то з Лівії в обох вказаних вище напрямках, чи десь на Балті, в Румунії або з Албанії в напрямі на Егейське море. І не тільки говорилося, але й готовувалися, над цілою Європою гомонії військові пересправи, кружляв напружений дипломатичний рух, — перекинулось все те і за океан, досягло й до Вашингтону, бо виступив, як відомо, і президент Північно-Американських Сполучених Штатів Рузвельт.

Про військові підготовання, хоч і були воїни, як здається, дуже поважні, говорити багато не доводиться, — воїни або невідомі, або комусь

*) В дужках цифри окремо для «Кобзарів» і окремо для всезбірок поезій іншої назви.

і відомі, то краще про них помовчати, поки вони не набрали самі широкого розголосу. Такий розголос має вже англійська військова реформа, задумана й переведена консервативним кабінетом Невіля Чемберлена, а то тому, що йде вона до певної міри всупереч столітнім традиціям англійської військової структури. Як знають усі, в Англії здавна важливий звичай-закон, що за мирних часів не сміє бути жадна обов'язкова військова служба, а вся армія складається з найманіх добровольців. Тепер, за наших часів, про які справедливо вказав Чемберлен, мотивуючи свою пропозицію, що вони назверх ніби-то мирні, але в дійсності подібні до воєнних, згідно з новим законом усі молоді люди Англії віком 20 і 21 рік мають шість місяців перебувати в казармах для військового вивчення, після чого або вступають на три з половиною роки до територіальної армії, або входять до спеціального резерву регулярної армії, — це вже їх воля вибрати, як хочути. Що може дати чисельно ця нова реформа? Вважають, що на початку вона дасть 200-300 тисяч додаткових людей до складу англійської армії. Для європейської війни на континенті такий додаток важить не дуже багато, але для Британської колоніальної імперії він може стати величим і чинним фактором оборони. Може тому як раз в Германії та в Італії до цієї реформи політична опінія поставилась, як то лише зрідка буде, трохи по ріжному; а саме: в Германії — байдуже, в Італії — з певною, ніби-то настороженою резервою.

Заломилася за цей місяць англійська традиція не тільки в площині військовій, але й у сфері дипломатичній. Як відомо, Англія ввесь час спітtematично уникала за мирних часів брати на себе які-будь точно означені союзні чи гарантійні, чи якісь інші військові обов'язки на континенті, — по-за Ламашем. Після великої війни вона зробила виняток для Бельгії, а ще пізніше — для Франції, проголосивши, що британські кордони лежать на Рейні. Але далі англійці не йшли, і хоч до певної міри співчували французький дипломатії в її відомій праці над так званою колективною безпечною, але самі в ній активної участі не брали. А тепер взяли, і навіть стали, так мовити, на чолі цієї акції, трохи, що-правда, одмінної од того, чим вона була раніше. Що було причиною до того, що занепокоїло англо-французький блок? Для французів — річ, як здається, ясна. Мусів їх непокоїти, з одного боку, остаточний зацепець чехословацького бастіону, а з другого — поведінка Італії на Середземному морі. Для англійців? Мабудь їх найбільше вразив епізод з Албанією, бо-ж таки з Албанії дуже вже недалеко до Егейського, автім і до східної частини Середземного моря, де Англія досі суперництва, можна сазати, не знала.

Колишня система колективної безпечності складалася, як відомо, з таких держав: Франція, СССР, Польща й дві антанти: Мала — з Чехословаччини, Румунії й Югославії, й Балканська з Румунії, Югославії, Греції й Туреччини. Всі вони були пов'язані договорами чи то безпосереднє з Францією, чи між собою, як оті антанти. Проти однії Германії цього було досить, але з того часу, як усталений був тотальний блок — все те менше чи більше завалилося й Англія поставила справу інакше, а саме: Польщі вона запропонувала рівноправний оборонний союз, Румунії й Греції, не питуючись їх, наперед гарантувала допомогу, з Югославією й Туреччиною вела якісь близичне невідомі договірні пересправи, а що до СССР, то, ждаючи від нього допомоги сусіднім державам — Польщі й Румунії, уникала ніби-то скласти з ним якийсь пакт, подібний до відомого пакту франко-совітського.

Цілий місяць європейська преса повна була звісток і статей з приводу англійської акції, але так і зосталося поки-що точно невідомим, до яких реальних наслідків вона привела. Бо-ж англо-польський договір в силу неначеб-то ще й зараз не війшов; з СССР справи злагодити ніяк не вдається, бо-ж до його допомоги дуже підохріло ставляться як раз ті, що він ім мав би допомагати, тоб-то Польща та Румунія, та й сам він, як здається, не весело йде на якісь договірні умови, бо боїться, як би не довелось надто дорого за те заплатити; Югославія, як здається, нахиляється більше в

бік блоку тотального, а як стóть справа з Грецією й Туреччиною, не ясно, бо тяжко ім в іх геополітичній позиції так-таки зразу на англійський бік стати, — а може й навпаки. Що-правда, тяжко не лише ім, а й усім названим державам, бо тотальний блок, зі свого боку, теж часу не гаяв, а вів серед них свою дипломатичну проти-акцію, минаючи в своїй праці хіба що непотрібний йому СССР.

До цієї акції й протиакції, як вказано вище, вступив несподівано далекий од Европи чинник, а саме Рузвельт, президент Сполучених Штатів Північної Америки, виславши своє посланіс до Гітлера й Мусоліні й порушивши тим американську традицію невтручання до європейських справ. Як знати мають читачі з преси, Рузвельт, вважаючи, що порушили мир можуть лише вожді тотальних держав, запропонував їм, щоб вони урочисто заручилися сталою чи на 25 літ незалежність усіх чисто європейських держав, а з части й держав азійських, після чого він, Рузвельт, скличе міжнародну конференцію, де всі справи будуть належно вирішенні. Посланіс наявно спрямовано на допомогу англо-французькому блокові, задовольнило до певної міри Англію і Францію, бо вказало, що американська допомога може таки стати реальною, але мети свої не досягло. Майже всі оті держави, що їх Рузвельт вважав загроженими, реагували на його виступ зовсім не так, як він, мабудь, сподівався, бо свою загроженість опротестували, іноді навіть дуже різко, а всі були дуже здивовані і зчасті й роздратовані: чого, мовляв, він плутається до наших справ, не питаючись нас.

Цали свою одповідь Рузвельту й обидва тотальні вожді: Мусоліні — коротко й побіжно, Гітлер у великій промові перед германським рейхстагом 28 квітня. Ця промова мусить бути відомою всім, бо вона являється міродайною не лише в справі Рузвельтового посланіс, але так само ставить на новий ґрунт взаємини з Англією і Польщею. З детальними й коректними поясненнями Гітлер одводить у бік посланіс Рузвельта, як невчасне й нейдповідне місцю й обставинам, складене без знання піднятих у ньому питань. На адресу Франції германський вождь ще раз урочисто підтверджив своє зрешення що-до Ельзасу й Лотарінгії та від яких-будь територіальних вимог. Британську імперію Гітлер вславив, як велику культуруну силу в житті цілого людства, але проти англійської спроби оточити Германію із сходу запротестував і в знак протесту анулював англо-германське морське погодження з 1935 року. Так само запротестував він і проти Польщі, що склала договір з Англією, який може повести до її війни з Німеччиною, і так само в знак протесту анулював польсько-германську згоду з р. 1934. Анулюючи вказані погодження, германський вождь додав, однак, в обох випадках, що він готовий негайно-ж приступити до нових з обома державами пересправ на тих самих умовах, на яких були складені вище вказані анульовані договори.

Після промови Гітлера двері для дипломатичних пересправ між тотальним блоком і всіма його сучасними противниками стали настіж одчинені. І мабудь таки дальший місяць травень буде місяцем великої й напруженої дипломатичної праці, на цей раз може вже не лише суперницької, а й конструктивної. Неясним зістается лише одно — як буде з СССР. Про совітську державу германський вождь не сказав нічого, і до неї двері не одчинені.

Observator

Не забудьте, що місяць травень є місяцем збірок на Українську Бібліотеку імені Симона Петлори в Парижі.

ХРОНІКА

З Великої України

Українська поезія в кайданах

«Ізвестия» з 28. IV подали фельстон якогось Александра Дейча під титулом — «Уваги про поезію України». В нім він пише, між іншим: «Сучасна українська поезія дає ясний образ гармонійної сполучки палкого совітського патріотизму з глибоким відчуттям інтернаціоналізму...» І не диво... «Липне наслідком перемоги ленінсько-сталинської політики та особливої уваги т. Сталіна до розвитку української культури осягла українська поезія світових перемог в царині розвитку культури...» Отже сучасний занепад української поезії є лише наслідком перемоги «сталінської політики». «В 1938 р. видано було 25 збірників віршів українських поетів...» Майстрами старої української школи визнано офіційно — Павла Тичину, Миколу Бажана, Максима Рильського і Володимира Сосюру. Виховав їх ще не большевізм, а український рух доби української комуністичної опозиції. До якого стану національного і інтелектуального занепаду взагалі допровадило їх ношення московських кайданів, видно павіть з самих титулів іх останніх творів та признання, яке виявляє їм офіційна московська критика. В 1938 році написав Тичина «Чуття єдиної родини», «Партія провадить», «Чудові взірці політичної лірики» та «Олеся Гулик — дівчина трактористка», «яку партія провадить до світлої майбутності...» «Поет знаходить своє гнівне слово проти ворогів народу та наймитів фашізму і в таких віршах, як «Іспанія» та «По Мюнхену»... Треба чекати очевидно, що незабаром з'являться його надхнені твори на тему «По заклику Рузельта і виповіджені англо-німецької умови.» Микола Бажан відмовився про-

тягом останніх років від помилок своєї молодості та захоплення романтизмом громадської війни. Поет прийшов до переконання, що справжній гуманізм є в «Ленінській правді останніх боїв». В «Безсмертті» Бажан відтворив «незабутнього Сергія Мироновича Кірова». Що до Максима Рильського, то «вся советская земля знає його «Пісню про Сталіна». Поема його «Іван Голота» виявляє палкий совітський патріотизм. Він переклав на українську мову Пушкіна... З більших творів Сосюри треба зазначити «Поему про Ворошилова»... «Молодим українським поетам присвячено ледви одну шесту частину статті, бо про них — не має чого сказати навіть офіційний московський критик; далі поем про Сталіна та Ворошилова йти очевидно нема куди. Найбільше «видатними», себ-то московславниками, уважає він Саву Голованівського, Леоніда Первомайського, Павла Усенка, колхозну поетесу Марію Миронець, Ігоря Муратова, «на поемі якого «Остап Горбань» помітно впливі Пушкіна, Терена Мосенка, що також перекладає Пушкіна, і нарешті очевидно «сравжнього українського» поета А. Кащенельзона... Червоніти за ці твори «української поезії» українці очевидно не потрібують, бо писали їх за гропі стероризовані «письменники» і створили відстрашуючі взірці найогиднішого московського насильства над духом поневоленої нації.

У Франції

З життя Укр. Бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі

— Замість велико-дніх привітань на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі Українська Громада в Греноблі склала 10 франків.

З життя Музею Визвольної Боротьби України у Празі

— Нова Управа Т-ва Музею Визвольної Боротьби України в Празі. На загальних зборах 18 лютого с. р. було обрано нову Управу Т-ва в складі: голова проф. А. Яковлів, заступник — проф. С. Сирополко, скарбник Є. Вировий, секретар М. Павличук, члени Управи: Д. Антончук, проф. І. Борковський, проф. Л. Грабина, інж. А. Зубенко і З. Мірна; кандидати: — д-р І. Мазепа і М. Секретар. До Ревізійних Комісій увійшли: доц. І. Кабачків, проф. М. Добриловський, М. Матюшенко, проф. В. Садовський, М. Россіневич і Д. Козицький; кандидат д-р В. Орелецький.

— П е р е і з д Музею до власного будинку. Перевозка майна Музею з старого помешкання до власного будинку кінчилася 1 квітня с. р.; перевозка забрала чотири місяці часу і напруженої праці. З початку квітня вже можна користатися бібліотеками і збіркою часописів.

— Шевченкіана. Березень — місяць Шевченка, тому в березні більше, ніж в інших місяцях, поповнюється в Музеї відділ «Шевченкіана». Ще раніше проф. Роман Смаль-Стоцький передав до цього відділу із спадщини свого батька бл. ак. Степана Смаль-Стоцького видання 1844 р. «Чигирицький Кобзар» і «Гайдамаки»; це — друге видання творів Шевченка — давно стало бібліографичною рідкістю. В березні с. р. найбільше поступило матеріалів до «культу Шевченка», а саме: рисовані портрети Шевченка, гіпсове погруддя (в Музеї вже п'яте), часописи з портретами і статтями про Шевченка, плакати концертів, програми, запроши, листівки і т. п.

На виставку, присвячену Шевченкові в Музеї Королівства Чеського Музей Визвольної Боротьби України із своїх збірок позичив 167 репродукцій з рисунків Шевченка, два рідкіх видання творів Шевченка, 23 великих пла-

кати Шевченкових свят, ноти до творів Шевченка то-що.

— А гітаційні листки і плакати з Карпатської України. В Музей Визвольної Боротьби України звернено останніми часами особливо увагу на зберігання матеріалів з героїчної боротьби Карпатської України за незалежність і і українську державність. Крім місцевої преси особливо почастило Музею зібрати більшу колекцію передвиборчих плакатів, відозв, летючок, виборчих бюллетенів, ілюстрованих та карикатурних листків то-що. До поповнення цієї збірки причиналися п. п. І. Бойчук, О. Бочковський, Є. Вировий, Ф. Гай-Гаєвський, П. Калениченко, Б. Мартос, О. Наріжний та інші.

— А р х и в г е н . В. П е т р о в а . Музей Визвольної Боротьби України 18. III с. р. дістав листа від ген. В. Петрова з Хусту, писаний ще 9. III с. р., з дорученням взяти в його празько-му залишенному помешканні скриню з його приватним архівом та звиток викресів і map до ріжніх викладів. Музей поспішив виконати доручення ген. В. Петрова, але в його помешканні знайшов тільки розбиту скриню з архівним матеріалом, а map і викресів вже не оказалось; вдалося врятувати лише скриню з архівом.

— М а т е р і я л и з А м е р и к и . Переїздом через Прагу в березні місяці відвідали Музей і зробили пожертви грішми і річами земляки з Нью-Йорку: Почесний член Т-ва МВБУ К. Лисюк передав 155 предметів ріжніх матеріалів з українського життя й праці в Америці, а інж. Максим Бойчук, крім грошової пожертви, передав до Музею 14 фотографій, найбільше знімків з життя т-ва «Чорноморська Січ».

— П о л і т и ч и н а п р е с а з часу остаточних подій. З вересня місяця 1938 р., коли в центрі Європи почалися події історичного значіння, Музей Визвольної Боротьби України почав збирати загальну політичну пресу (давніше збералося тільки українську в чужій пресі).

Нову збірку Музей комплектує не за назвами часописів, як звичайно, а по місяцях, коли газети виходили. Нині Музей закінчив вже сьомий том цієї збірки за березень с. р. В кожному томі за кожен місяць (ІХ. 1938—ІІІ. 1939) зібрано пересічно коло 200 чисел різних, головно чеських, газет. До збірки цих часописів причищлися найбільше М. Битинський, Є. Вировий, С. Шишківський. Інж. Б. Насонів жертвував часописи німецькі та польські, Д. Антончук — румунські, проф. І. Борковський — польські і т. д.

Нова адреса музею: Ukrajinské Museum, R g a h a - Nusle II, Holtumova 6. C e s h y .

Розшук

— Розшукуються сотн. Олександр Маркович Малець-Мальцев та сини його Вячеслав і Борис — із Новомиргорода, Херсонщина.

Просить їх відгукнутися або знаючих їх адресу чи про місце їх перебування повідомити — У приєнкова Лариса на адресу:

Місце Оургенко Larissa, 25, av. Gambetta, Audun-le-Tiche (Moselle). France.

Кожен українець повинен спричинитися до будови пам'ятника Симонові Петлюрі — Української Бібліотеки Його імені в Парижі. Під час жалібних академій в день річниці Його смерті та на панахидах за спокій Його душі влаштовуйте збірки на той Йому пам'ятник.

НОВІ КНИЖКИ І ЖУРНАЛИ

- Вістник. Том II, квітень 1939. Львів.
— Нація в поході, орган української державницької думки. Ч. 2, 15 березня 1939. Берлін.
— Bulletin du Bureau de Presse Ukrainien, No 47, le 31 mars 1939. Paris.
— Кавказ, № 2-62, февраль 1939. Париж.
— Северный Кавказ, № 55-56, ноябрь-декабрь 1938. Варшава.
— Le Caucase, No 2-21, février 1939, Paris.
— Bulletin du Bureau de Presse Ukrainien, No 46, 28 février 1939. Paris.
— За Незалежність, бюллетень Головної Управи Українського Центрального Комітету в Польщі. Ч. 3-4 (52-53), березень-квітень 1939. Варшава.
— Problemy Europy Wschodniej, No 3, marzec 1939. Warszawa.

УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕКА ІМЕНИ С. ПЕТЛЮРИ В ПАРИЖІ

День смерти Симона Петлюри — 25 травня — нехай нагадає Вам про потребу підтримки Бібліотеки Його імені в Парижі, відкриття якої сталося рівно 10 років тому.

Сьогодня Бібліотека є найбільшою збіркою матеріалів в Парижі про нашу справу, і завжди до користування чужим і своїм на чужині.

При Бібліотеці і Музей пам'яток по С. Петлюрі. В читальні більше від сотні українських часописів.

За 10 років зібрано 16.000 книг та ще більше окремих періодичних видань. Є численні колекції портретів, мап, малюнків, альбомів, діапозитивів, фотографій, музичних видань та видань рідких і давніх українських і про Україну. Великі архиви з Визвольної Боротьби та життя еміграції. Зібрано тисячі статей чужими мовами про нашу справу, якими за останні місяці широко покористувалися французькі журналісти.

Всі ці надбання й збірки в переважаючій кількості дар українських установ та окремих осіб, серед яких є й чужинці.

Складаючи тут подяку всім жертводавцям та прихильникам, Рада Бібліотеки просить підтримати цю, вже тепер велику, представницю української культури, і грошима й виданнями. Ми певні, що не знайдеться серед українців особи, що не здавала б собі справи з ваги й потреби такої установи, як Бібліотека ім. С. Петлюри.

РАДА БІБЛІОТЕКИ

Травень 1939

АДРЕСА БІБЛІОТЕКИ :

BIBLIOTHEQUE UKRAINIENNE SIMON PETLURA
41, rue de La Tour d'Auvergne, Paris IX. France.

ГРОШІ ПОСИЛАТИ :

- 1) На адресу Бібліотеки.
- 2) На конто в Банку : Bibliothèque Ukrainienne Simon Petlura No 40564. Crédit Lyonnais, Agence «Y», 22, av. des Gobelins, Paris.
- 3) На поштове конто: Bibliothèque Ukrainienne S. Petlura Chèque postal № 186492 à Paris.

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕХНИЧНО-ГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ В ПОДЕБРАДАХ

Український Технично-Господарський Інститут Позаочного Навчання в Подебрадах і за змінених умов продовжує невпинно свою чинність. Лише подекуди змінилася адреса Інституту, тобто до звичайної назви Інституту — *Ukrajinsky Technicko-Hospodarsky Institut, Poděbrady* — належить додавати *Protektorat Boehmen, Deutschland.*

Цими днями виходять з друку два нові курси: 1) Технологія води і прохолодні напої та 2) Виріб цегли та дахівки.

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕХНИЧНО - ГОСПОДАРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

приймає безпереривно впис студентів та курсантів на:

1. Високотехнічний Економично - Коопераційний. Відділ. 4 роки. Дає всебічну фахову освіту, необхідну для праці в кооперативних і громадських установах та приватних підприємствах. Вартість студій та підручників біля 80 зол. пол. за семестр.

2. Висока Школа Політичних Наук. 3 роки. Підготовляє до громадської, політичної та журналістичної діяльності. Вартість студій та підручників біля 70 зол. пол. за семестр.

3. Високі Курси Громадської Агрономії. 1 рік. Докладно навчають про форми й методи переведення громадсько-агрономичної праці серед українського населення.

4. Технікум Сільсько-Господарської Промисловості. 2 роки. Дає фахові знання з різних галузей промисловості, що працює на с.-г. сировині.

5. Вищі Курси Українознавства. Півтора роки. Систематично ознайомлюють про минуле й сучасне України та українського народу, його культурні скарби і підстави матеріального добробуту. Вартість студій та підручників біля 35 зол. пол. за семестр.

6. Курси Бухгалтерії. 1 рік. Підготовляють книговодів для праці в установах і підприємствах. Вартість студій та підручників біля 25 зол. пол. за семестр.

7. Курси мов: англійської, піменської та французької. Уможливлюють опанувати світові мови для користування чужеземною літературою і пресою. Вартість студій кожної мови з підручниками біля 35 зол. пол. за семестр.

8. Короткотермінові Курси: а) Пасічництво, б) Американське промислове пасічництво, в) Садівництво, г) Консервація та перероблення садовини й городини, г) Оброблення шкіри, д) Миловарство, е) Радіотехника, с) Фотографія, ж) Технологія води й прохолодні напої, з) Виріб цегли та дахівки.

9. Курси журналістики. Ознаються з технікою журналістичної справи.

Жадайте проспекти з програмами, правилами вступу й таксами оплат. Висилаються безоплатно. На ширшу відповідь присилайте поштову міжнародню марку. Можна замовляти також лише самі підручники. Цінники висилаються безоплатно. Прохання надсилати на адресу: *Ukrajinsky Technicko - Hospodarsky Institut, Poděbrady, Boehmen, Deutschland.*

Редакція адміністрація та адреса для звичайної кореспонденції: 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.

Адреса для грошевих переказів і рекомендованої кореспонденції: I. RUDICEV. 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.

Редактор — Комітет
Le Gérant : M-me Perdrizet